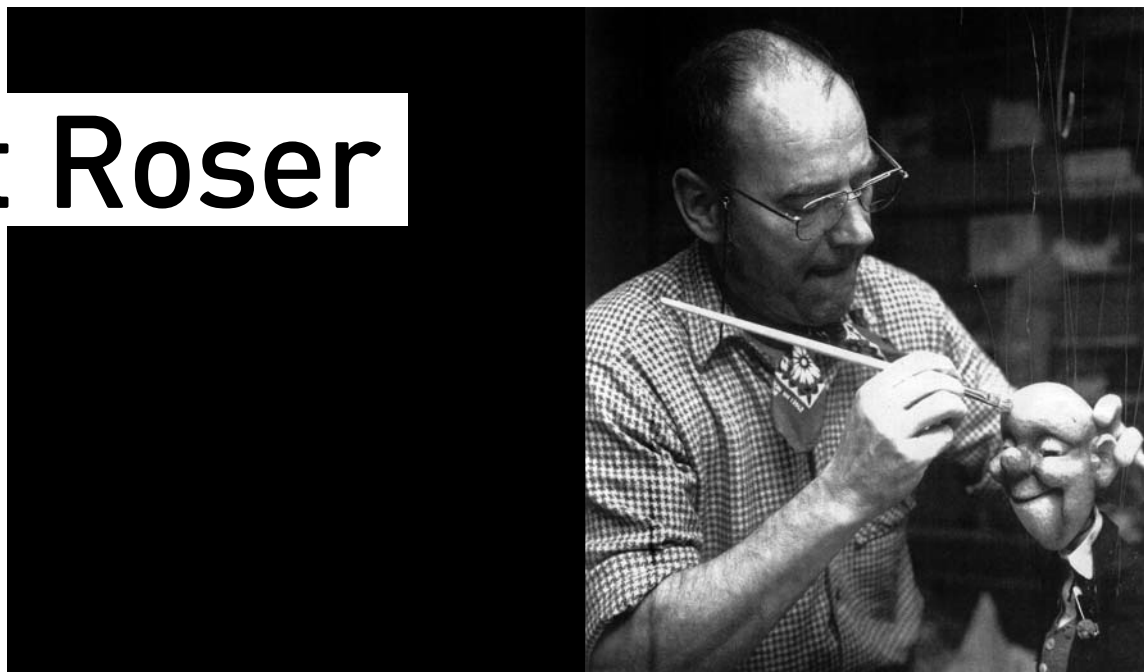

Dubravko Torjanac

Albrecht Roser

1922.- 2011.

Dana 17. travnja preminuo je njemački lutkar Albrecht Roser. Odigrao je posljednje predstave 5. i 6. srpnja 2008. u svom kazalištu-ateljeu u Buochu pored Stuttgarta, pogodila ga je moždana kap od koje se više nije oporavio. Zovu ga umjetnikom iz duše i srca, filozofom, poetom, genijalnim konstruktorom lutaka i iznimnim lutkarom.

Hrvatsku je posjetio dva puta; održao je u Varaždinu dvije radionice marionete (2002. i 2003.), s predstavom *Gustaf i njegov ansambl* otvorio je 35. PIF, s marionetom Gustafom igrao u Čakovcu i Varaždinu.

"Tako sam ja cijeloga života nastojao služiti, biti, eto, u službi radosti. Bio je to neobi-

čan, predrag i intenzivan život – pun sveg onog što mu pripada, ni u kom slučaju lagan, do ruba ispunjen radom, radom koji je također pridonio – radosti."

Rođen je u Friedrichshafenu, odrastao u Stuttgartu. Nakon prijevremene mature, proveo je četiri ratne godine u Rusiji, bio zarobljen, zarobljeništvo proživio u Ukrajini. "Ukrajini nikad kraja. Jašeš, jašeš od jutra do večeri, a Ukrajine samo ima i ima!" – tako nekako je komentirao, za uobičajenih večernjih sjedenja u varaždinskoj pivnici "Raj". Uobičajene teme razgovora vrtjele su se, dakako, oko kazališta i lutkarstva, tripica ("Uuu, po okusu kao u Württembergu!") i – Hitlera. Proživio je to doba, bio mu svjedokom, a svejedno ne može pojmiti odakle se zlo pojavilo. "A samo je trebalo izvući zapaljenu stijenju!" – to je pripovijest, Tolstojeva (?) mislim: netko u stog slame gurne zapaljenu stijenju, a seljani se – dok se

vatra rasplamsava – okupljaju pa raspravljaju što činiti. "A samo treba izvući zapaljenu stijenju!"

Poslije rata, s 23 godine, u civilu, živ i zdrav – što dalje? "Sve sam svjesnije tražio neko određeno zvanje, bezuvjetno sam htio raditi nešto što bi moglo opravdati to što sam se čitav vratio iz rata. (...) čovjek se pitao čemu ima zahvaliti što se našao među onima koji su preostali. (...) Bila su to nemirna i žestoka vremena, gladna, prijelomna vremena, puna promjena u svakom pogledu. Radili smo kod kuće, ja, majka i sestra, izradivali smo sve, od dječjih igrački, kalupa za male novogodišnje kolačiće, rezbarenih drvenih glavica od čepova za boce (...). Jednoga dana jedan je švicarski poslovni čovjek (...) vidio moje izrezbarene čepove od boca pa me pitao je li bih mogao izradivati i glave za ginjole. (...) Počeo sam crtati, profile, *en face*, razvio metodu kako uz uštedu u vremenu izrezbariti tuce Kasperlovih glavica."

Jednoga dana jedan je švicarski poslovni čovjek vidio moje izrezbarene čepove od boca pa me pitao je li bih mogao izradivati i glave za ginjole.

Susret s marionetom, likom vještrice njegovog kasnijeg učitelja Fritza Herberta Brossa, za Rosera je bio ključni doživljaj.

"(...) u proljeće 1951. otišao sam do ravnatelja štutgartske marionetske kazališta. Sjedio sam na pozornici (...). Oskudno svjetlo osvjetljavalo je prostor. Uto se iz polusvjetla, gotovo neprimjetno, dugih koraka i njišući se u hod, pojavila biće u čijim se grudima utonula glava ritmički zibala. (...) Poput ovješanih džepova obrazi su uokvirivali snažni podbradak, a urezi ispod nosa sugerirali podrugljiva srpolika usta. (...) Vještica u prnjama, s pregačom i dugom suknjom. (...) Skanjivala se ući u svjetlo, nepovjer-

ljivo je podigla glavu i pogledala unaokolo. (...) neodlučno je nogom koraknula malo amo, malo tamo pa je (...) nestala bez riječi (...) iza nogu marionetara. (...) Ja sam na njega potpuno zaboravio (...). Zaboravio sam da su to bili *materijali* poput drveta, tkanine, boje, koji su tamo u polutami djelovali poput živog bića. (...) Vjerovao sam vještrici (...) i usprkos tome što sam znao i mogao vidjeti da ju je čovjek vodio na koncima i da je to bila marioneta – ništa drugo do li *umjetna, umjetnički oblikovana figura* – koja se tamo pokazala, sprijeda, straga, iz profila, samopouzdana, čak koketna, sva u pokretu, jezivo i neshvatljivo, puna tajanstvenosti i neke privlačne sile, puna magije." Brossov sustav konstruiranja marioneta temelji se na povezanosti tehnologije i interpretacije. Bross je uobličio konstrukcijska i animacijska načela kao niz praktičnih postupaka koji lutki omogućuju da bude kompleksni i zaokruženi kazališni instrument, a lutkaru lako i brzo

A što je Gustaf bez Rosera? Ili obrnuto? Bez Rosera nema ni Gustafa! A ima ga, tu je, lutka je tu... Ali to više nije ona! A možda je... A Roser na sve to ne daje, nema odgovora. Smješka se...

ovladavanje lutkom: svaka tehnološka zadanost izravno se reflektira u animaciji, ne konstruira se lutka, već lutkin pokret.

Prva marioneta koju je, s 29 godina, sam izradio bio je Klaun Gustaf.

"Osobitu ljubav (...) pokazivao je Bross prema liku klauna. (...) Ta tema je za mene bila isto toliko značajna, no ja sam na to gledao na drugačiji način. Meni se nije sviđalo Brossovo tumačenje, u sebi sam se protivio onome što takva lutka izriče, iako je tehnički bila dobra i kao metafora uvjerljiva i djelotvorna. Taj otpor je s vremenom narastao do unutrašnjeg protesta. Već odavno sam se bavio mišlju da napravim klauna. Brižljivo sam na papiru smišljao tijelo i pomične dodatke za glavu koju sam (...) iz intenzivnog klaunovskog osjećanja u sebi izrezbario iz komada drveta, ugrađivši u nju sve što sam razumijevao pod riječju 'klaun'. Glava je za sobom povukla tijelo. (...) jednoga dana stajao je tu drveni kostur s crvenim filcom preko slabina i s vrlo živahnim drvenom glavom – Gustav, tada još s 'v', visio je na koncima (...) te je nakon višekratnog rastavljanja, popravljanja i ponovnog sastavljanja – funkcionirao. Uistinu je funkcionirao!"

Prvi nastup s Gustafom, pričao je Roser, odigrao se u izlogu krojačnice muške odjeće. Za honorar je lutkar kupio porciju kobasica.

"Moja duša se sakrila, pritajila i zavukla tako duboko da više nisam znao gdje je. Sad se, u jednom skoku, opet pojavila: pojavila se neoštećena i oslobodila me skamenjenosti koju su izazvale one četiri ratne godine."

Iz predstave *Gustaf i njegov ansambel* pamtim dva prizora: na pozornici se pojavljuje invalid s verglom u iznošenoj tamnozelenoj vojničkoj odori, jedna mu je noga drvena, okreće vergl, hoda, a drvena noga usput udara ritam. Glava invalida malo je nakošena, zbog drvene noge, hoda, zbog pokreta ruke/ramena kojim okreće ručicu vergla. Pogled šeeće: od vergla, ručice, prema publici, ali je spu-

Prvi nastup s Gustafom, pričao je Roser, odigrao se u izlogu krojačnice muške odjeće. Za honorar je lutkar kupio porciju kobasica.

šten i još se nije potpuno podignuo i otvorio. Sad invalid stane, prestane okretati ručicu vergla, udari drvenom nogom, ispruži ruku, podigne pogled. I čeka. I zna, već dugo zna – nitko mu neće udijeliti ništa. Pa spušta pogled. I okreće ručicu vergla. Okreće se od publike. I odlazi. A drvena noga – sad čvršće – udara takt. Tako jednostavno, toliko dojmljivo. Beznađe. Uzaludnost.

Zatim drugi prizor: četiri Vijetnamca okruglih glavicu pri ljubila su se leđima. Plešu uz umirujuću, gotovo šaljivu glazbu. Odjednom: hlačice su im se podigle, noge izdužile, glave su im potonule negdje u sredinu – četiri Vijetnamca pretvorila su se u velikog pauka. Reflektor sprijeda – otraga na pozadini sjena ogromnog pauka. No sve to tek za tren. Pauka nestaje, četiri Vijetnamca opet plešu. Pa se zaustave. I isplaze tanke, duge, crvene jezike ...

U Vijetnamu, pričao je Roser, jutro je, uobičajena gužva na ulici: povici trgovaca, smijeh, glazba ... Odjednom: eksplozija bomba. Krici, zapomaganja. No sve to tek za tren. Mrtvi i ranjeni su odneseni, svakodnevnica teče dalje ... To kako se najobičnija situacija u tren oka može pretvoriti u nešto sasvim drugo, to je taj moj prizor ...

Od 1951. do 2008. klaun Gustav je Roserov *alter ego*, njegov mentor i putokaz, njegova inspiracija. "Ja ne znam što mu je, tvrdoglav je, danas se ne želi fotografirati ...", kaže Roser vrativši se za prve varaždinske radionice s djelomično obavljanog intervjua za novine. "... obično nije takav, ali ..." 57 godina Gustav je, sa svojim ansambлом, putovao svijetom: "Nemoguće je opisati stvaralačku povezanost između Klauna Gustava i Rosera", kaže Ingrid Höfer, dugogodišnja Roserova asistentica, "... s godinama je sličnost između njega i njegovog animatora postajala sve veća."

Što s Klaunom Gustavom poslije Rosera? – razgovara se 2001. godine u Stuttgartu prilikom obilježavanja 50-godišnjice *Gustava i njegova ansambla*. Hoće li u muzej, u staklenu vitrinu? Hoće li ga uzeti neki drugi lutkar? A što je Gustaf bez Rosera? Ili obrnuto? Bez Rosera nema ni Gustafa! A ima ga, tu je, lutka je tu... Ali to više nije ona! A

možda je... A Roser na sve to ne daje, nema odgovora. Smješka se...

Profesora Albrechta Rosera upoznao sam 1997. godine u Stuttgartu. Bio sam jedan od polaznika međunarodnog seminara na temu *Marioneta – konstrukcija, animacija, izvođenje, insceniranje*. Kod profesora Rosera, uz asistente Ingrid Höfer i Michaela Mordoa, bez nekog osobitog predznanja o marioneti, izradio sam svoje prve marionete i igrao s njima. Što me profesor Roser naučio? Naučio me misliti rukom i prstima.

Mjesta u navodnicima su moja prisjećanja s dvije varaždinske radionice, odnosno navodi iz knjiga *Gustaf und Sein Ensemble* (Bleicher Verlag, Gerlingen, 1979 i 1992) i Ingrid Höfer, "Pressemitteilung" (Ingrid BRIEFFE 2011)